

Na Ptujju še vedno slavijo »herojstvo« Jožeta Lacka.

Mitologija o Jožetu Lacku

Ivo Žajdela

Komunisti so po vojni na Štajerskem 45 let vsiljevali ljudem mite o uporništvu Jožeta Lacka in njegovih partizanov. Značilno za postkomunistično Slovenijo je, da nekateri še 22 let po demokratizaciji javnosti vsiljujejo malikovanje zločincev.

Po vojni je nova komunistična oblast zločince iz Lackove »čete« postavila na svoj oltar. Postavili so jim velike spomenike, po njih poimenovali ulice, mladino pa v šolah več desetletij učili o njihovih junaštvih.

Ovekovečeni kot heroji Sredi Ptuja, pred glavno ptujsko cerkvijo sv. Jurija, so Jožetu Lacku postavili velikanski spomenik

in po njem na Ptujju in drugod poimenovali ulice. Po boljševističnem vojščaku Francu Osojniku so poimenovali ulici na Ptujju in v Mariboru. Še vedno nosita njegovo ime – pri Lacku enako – kar samo govori o tem, v kakšnem ideološkem močvirju Slovenija še vedno tiči. Še danes le redko kdo na širšem območju Ptuja ve oziroma se ne zaveda, da so bila junaštva Jožeta Lacka,

Franca Osojnika in bratov Reš le zločini, celo tisti najhujši: umori, ropanja in nasilje.

Po Lacku so 1. aprila 1946 poimenovali celo kmetijsko delovno zadrugo v Radvanju pri Mariboru. Ta je bila sprva celo vzorna, v njej je živelo 27 družin oz. 93 članov, obsegala je 152 ha, od tega kar 71 ha orne zemlje, v nekem obdobju pa so skrbeli za 50 glav živine. Kot druge je tudi

ta doživela tipičen klavni konec. Vodilni so se skorumpirali, saj je bila lastnina »družbena« oz. nikogaršnja in se je z njo upravljalo malomarno. Že leta 1947 se je pričel proces razkrajanja. Leta 1949 se je zadruga Jožeta Lacka preimenovala v Kmetijsko obdelovalno zadrugo, štela je 182 članov, od tega jih je bilo za delo sposobnih 99, toda zadruga je, kot ostale, v naslednjih

4. del

letih propadla. Človek je pač tak: kolikor toliko lahko odgovorno upravlja le sam s seboj oz. s svojim premoženjem; če dela s tujim, je potrebna od zunaj narekovana disciplina ali celo represija. Človek je večinoma tak, da »zastonj« delati za druge ni zmožen. To je nekako zmožen za ožjo skupnost, v kateri živi, seveda prostovoljno, za ostalo pa mu je bolj malo mar (nekaj izjem vedno obstaja). Ideologija, za katero naj bi se boril Lacko (kot tudi nekatere druge ideologije), je od človeka pričakovala veliko preveč ...

Urbanski Destrnik Destrnik se je do komunistične revolucije imenoval Sveti Urban. Zemljišče, kjer je stala Reševa hiša, ki so jo Nemci leta 1942 zaradi opisanega delovanja bratov Reš požgali, so

leta 1955 kupili sosedje, Pukšičevi, oče in mati sedanjega župana Destrnika Janeza Pukšiča. Kraj, ki se imenuje Vintarovci, z le-dinskim imenom Ojstrovce, in je med župnijsko cerkvijo sv. Urbana in destrniškim pokopališčem, je danes sestavni del občinskega središča Destrnik. Med pompoznim praznovanjem 25. obletnice uničenja Lackove »čete« avgusta 1967 (takrat so pisali o »Slovenj-goriški četi«) so med številnimi drugimi slovesnostmi 6. avgusta 1967 na kraju, kjer je nekoč stala Reševa hiša, postavili spomenik in nanj napisali vzneseni verz: »In šepetali bodo vetrovi tod okoli, šest Rešev padlo je za zvestobo grudi rodni.« Spodaj v dolini, v vasi Levanjci, torej očitno vetrovi šepetajo, da so tam Reši vpričo otrok in žene umorili trdnega kmečkega gospodarja Janeza Žampo in da je kar nekaj groženj, ropov, požigov in trupel ostalo za njimi, preden je »padlo šest Rešev«, ki so jim za njihove »zasluge« celo postavili spomenik.

Hiša Franca Pukšiča Ko je Janez Pukšič leta 1978 na tistem kraju, kjer je do leta 1942 stala Reševa hiša, začel zidati hišo, so ga baje takratni oblastniki prisilili, da jo je moral odmakniti od Reševega spomenika, Dragici Reš - Novak, preživeli sestre bratov Reš, pa obljubiti, da bo spomenik ostal nedotaknjen. Pukšičeve so leta 1983 celo prisilili, da so del zemljišča, kjer je stal spomenik, z »darilno pogodbo« odpisali iz svojega zemljišča, urbanistični inšpektor uprave za inšpekcije občin Ormož in Ptuj pa je zaradi domnevnega posega v območje spomenika z odločbo ustavil dela ob novi hiši. Predstavnik Zavoda za spomeniško varstvo je narekoval na zapisnik, da ugotavljajo, da je lastnik zemljišča Franc Pukšič posegel v »spomeniški kompleks« in da je s tem dejanjem »razvrednotil avtentični spomenik naše revolucije«, s čimer je poleg materialne povzročil tudi »moralno škodo«.

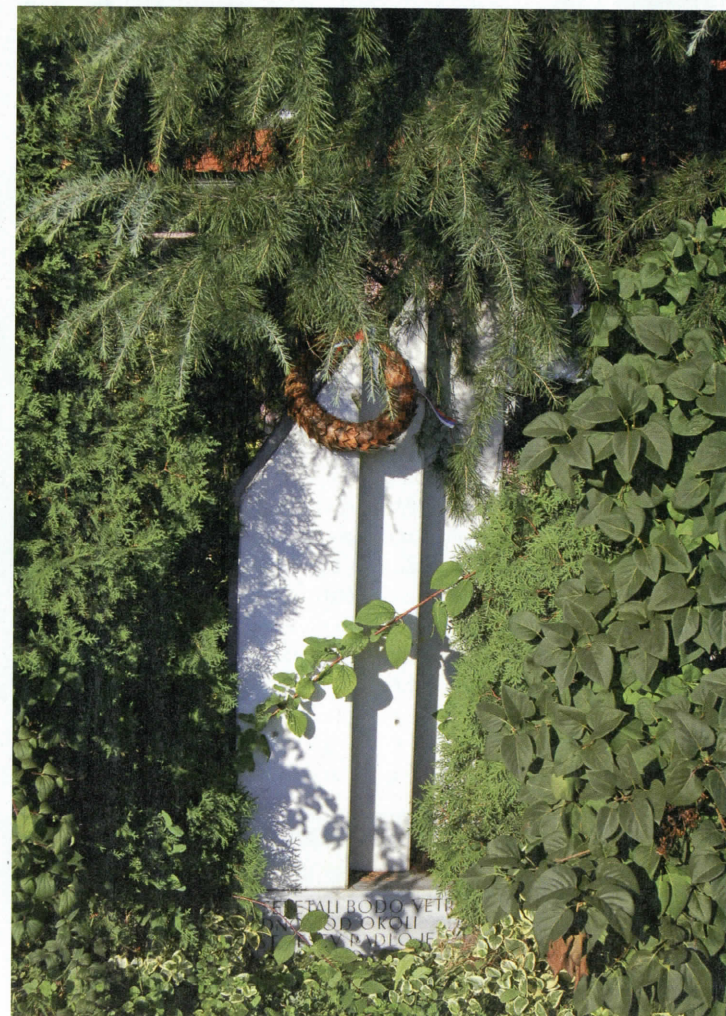
Šlo je torej za spomenik »naše revolucije«.

Rešev spomenik Spomenik bratom Reš torej stoji tik pred Pukšičevo hišo. V 90. letih je Franc Pukšič

postal župan občine Destrnik. Ko so konec leta 1999 mimo hiše oz. spomenika gradili kanalizacijo, so morali rov zaradi trdih tal kopati s težkim strojem, s čimer je bil spomenik ogrožen in nadzornik del je zahteval njegovo odstranitev. Čez nekaj časa, konec januarja 2000, se je v ptujskem *Tedniku* pojavil članek z naslovom *Kam je izginil spomenik bratom Reš?*, ki so mu potem v naslednjih mesecih sledili še mnogi. Mediji so v en glas udrihali po županu Pukšiču, ki da je samovoljno odstranil kulturno zaščitni spomenik. Najbolj glasen je bil Stanko Lepej, ki že vrsto let na Ptujskem zganja borčevski cirkus. V ptujskem *Tedniku* in *7D* je objavil prave traktate o Pukšičevem dejanju, pa čeprav se je Pukšič branil – v nekaterih redkih trenutkih, ko mu je kakšen medij to milostno omogočil – da je bilo spomenik potrebno odstraniti zaradi del. Povedal je tudi, da ga bodo premestili na

pokopališče, kamor spada, na svojo hišo pa bo pritrdil ploščo z ustreznim napisom. Toda gonja je aprila 2000 dosegla vrhunec in Igor Mekina je v članku v *Mladini* Pukšiču očital, da je »fašist našega časa« in da mu je »uspelo to, kar se pred več kot pol stoletja ni posrečilo nacistom«.

Zločin in resnica Franc Pukšič takrat pač ni bil kdorsibodi. Bil je član Janševe SDS in večkrat izvoljen z velikim odstotkom volivcev, tako za župana Destrnika kot za poslanca v državni zbor. Pred glavno borčevsko proslavo je konec aprila 2000 dal postaviti spomenik nazaj. Ostro oko branilcev pridobitev revolucije je takoj opazilo, da je po novem postavljen nekoliko drugače. Strasti so se potem polegale, levičarji so v kulturnem boju premagali desničarskega župana in s tem še enkrat dali vedeti, da so oni gospodarji dežele. Tega, da zagovarjajo zločin, nekdo drug pa ►

Sporni Rešev spomenik pred hišo nekdanjega župana Franca Pukšiča.

Po demokratizaciji Slovenije so Lackov spomenik prepeljali na staro ptujsko pokopališče, kjer je še vedno prizorišče čaščenja.

Poleg Lackovega spomenika na starem ptujskem pokopališču je grobišče Jožeta Lacka, Osojnika, Rešev in drugih komunističnih partizanov.

► resnico, pa tako nihče ne ve oz. to v levoliberalizirani Sloveniji ni pomembno.

Sem hči Mirka Reša Leta 2000 se je tudi Matildi Reš - Kornik zdelo, da mora županu Pukšiču odrecitirati »moralko«. V *Večeru* je 6. marca objavila pismo z naslovom *Sem hči Mirka Reša*. Potem ko je »argumentirala« pravico do Reševega spomenika, s svojo sicer tragično resnico, ki pa ne more biti nad resnico celotnega dogajanja na tem območju od leta 1942 in do leta 2000, je na koncu zapisala: »Ob koncu

še pomislek, da to znamenje iz NOB še bolj kot g. Pukšiča moti nekatere, ki radi prihajajo na to destrniško razgledno točko, a so jim taki pomniki povsod nebodigatreba. Ali znajo taki ljudje prepoznati čas, ga ceniti in ravnati skladno z njim? Veliko lažje bi jim bilo, če bi bili realni in takti do tistih, ki mislijo in čutijo drugače. Že misliti s svojo glavo in čutiti s svojim srcem, je nekaterim tuje. Zato tudi taka početja izražajo pomanjkanje osnovne kulture.«

Hči Mirka Reša – in vsa levičarska združba – bi se lahko kdaj

vprašali, ali mar ne živijo poleg njih tudi mnogi drugi ljudje, ki si zaradi polstoletne zamolčanosti in zatolčenosti njihove resnice morda še bolj zaslužijo realnosti in taktnosti od levičarjev, ki so si oblast prigrabili z gorami nasilja, krivic in laži.

Stanka Lepeja, Matildo Reš in vse tiste novinarje, ki jim je tako ljuba partizanska ne-resnica, sprašujem: ali imajo danes, 68 let po partizanskih zločinih, žrtve teh zločinov vsaj kakšno skromno obeležje kje na Ptujskem? Nimajo ga!

Matilda Reš - Kornik je leta 2000 v *Večeru* objavila svoje razmišljanje, ki mu je dala naslov *Sem hči Mirka Reša*. Kmet Janeza Žampo v Levancjih je 6. avgusta 1942 umoril Mirko Reš. Posledice tega umora in drugih umorov, groženj, kraj in požigov Lackove »čete« so bile strahovite.

Kulturna vrednota? Tako se Destrnik še vedno kiti s spomenikom trem bratom – zločincem. Še več, občina je celo sprejela odlok o varovanju kulturnih spomenikov, s katerim je tudi Rešev spomenik zaščitila kot kulturno vrednoto.

Sicer pa, več kot šestdeset let po vojni je z zakonom in celo z ustavo določeno, da v Sloveniji še vedno nad 30.000 nekdanjih partizanov prejema t. i. borčevske pokojnine, ki jih moramo financirati vsi davkoplačevalci. Le kdo so ti privilegiranci, se retorično sprašujemo!? Tisti, ki nam, »drugim« Slovincem, ne-nehno grozijo.

Priznani in nepriznani Med drugo svetovno vojno sta na območju Destrnika izgubila življenje 102 domačina: iz Jiršovcev 18, Drstelje 15, Vintarovcev 15, Placarja 12, Zgornjega Velovleka

Tednik **DEMOKRACIJA** tudi pri okencih Pošte Slovenije!

POŠTA SLOVENIJE

Objavimo, kar drugi zamolčijo. **ŽE V PRODAJI**

Stavba ptujskega muzeja, med vojno zapor, kjer je umrl Jože Lacko.

Spominska plošča na nekdanjem ptujskem zaporu

8, Janežovskega Vrha 4, Destrnika 5, Desencev 4, Doliča 4, Strmca 3, Gomile 3, Janeževcev 3, Zasadov 2, Gomilcev 2, Ločkega Vrha 2 ter po eden iz Svetincev in Levanjev. Med partizani je padlo šest oseb, med aktivisti OF dve, med »talci« 16, v nemški vojski je padlo 50 mobilizirancev, v vermanšaftu ena, med rezervisti jugoslovanske vojske tri, v koncentracijskih taboriščih pa deset žrtev. Civilnih žrtev je bilo deset, štiri osebe pa so izginile v povojnih pomorih.

Od teh bi nekako za 48 žrtev lahko rekli, da so za njihovo smrt neposredno ali posredno krivi komunisti oz. njihovi aktivisti (partizani). Še več, za smrt mnogih od teh so krivi Osojnik, Lacko in trije bratje Reš.

Poleg posestnika iz Levanjev Janeza Žampe (1894–1942) so partizani »narodnega heroja« Jožeta Lacka junija 1942 v Desencih ubili tudi kmeta Martina Benka, 6. avgusta 1942 (isti dan kot Žampo) pa posestnika in orožnika Antona Remiha (roj. 1879) iz Placarja.

Franc Osojnik Mima Kovač Zupančič - Barčka, od marca do avgusta 1942 sekretarka ptujskega Okrožnega komiteja Komunistične partije Slovenije, torej glavna komunistična funkcionarka v času delovanja Lackove »čete«, je ob neki priložnosti, ko je pisala o Francu Osojniku, namesto Lackove omenjala »Osojnikovo četo«. O Francu Osojniku je zapisala: »Nazadnje sem ga videla, ko je šel na pot, da bi sodil izdajalcu Jožetu Lacku. V bataljonu so mu

to pot odobrili. Srečala sva se v Slivnici pri Mariboru. Nekam postaran se mi je zdel, za šegavost, ki je bila zanj tako značilna, ni bilo več prostora.«

O bratih Reš pa: »Reševi fantje – Mirko, Vinko in Kostja. Večkrat sem v sebi že začutila potrebo, da povem glasneje, kot sem to storila doslej, kako sem jih občudovala. Njih pa tudi njihovega očeta. Bili so mladi, polni hrepenenja kot vsaka mladost, pa

Napis na Lackovem spomeniku

Napis na partizanskem grobišču

Tudi v Pekrah pri Mariboru Lacka še danes slavijo z imenom ulice.

vendar so bili v danem trenutku najprej vojaki ideje in vojaki revolucije, vse druge želje so potisnili za poznejši čas, če jim bo dano živeti v svobodi.«

Material za revolucijo In še naprej, kjer se je Mima Kovač dotaknila neke bistvene teme: »Nekoč sem že popisala, kako sem že med potjo proti Ptujju tovariša Osojnika povpraševala predvsem po mladini. Kakšna je, kako je organizirana. Že iz prekmurskih izkušenj sem namreč vedela, da je udarna moč v mladih. /.../ Med mladimi so z odporiškim razpoloženjem še posebej izstopali skojevci, ki so bili poleg spontane potrebe po odporu proti nasilju obogateni in plemeniteni še s komunističnimi idejami in vizijo novega sveta.«

Ja, bili so mladi. To je bil material za revolucijo: mlada pamet in mlado meso, polno nenadzorovanih hormonov, ki se jih da hitro aktivirati in usmeriti v pravo smer; v situaciji, kot je revolucija, v smer ubijanja. V »danem trenutku« so bili »najprej vojaki ideje in vojaški revolucije«, kot jih je označila Mima Kovač Zupančič.

Zato danes zvenijo nadvse cinično njene vznesene besede: »Prepričana sem, da so njihove mlade žrtve že med vojno rojevale nove heroje, in nič ne dvomim, da se z Reševimi fanti, Zavcem, Stojkom in seveda Osojnikom, od junija 1942 poveljnikom čete, Krambergerjem in Lackom, ki so padli – ponaša tudi današnja ptujška mladina. Lahko se upravičeno ponaša in pravijo, da jih je vredna.«

Še vedno jih slavijo Na Ptujju se borci in oblastniki še vedno večkrat na leto poklonijo »narodnemu heroju« Jožetu Lacku ter njegovim sobojevnikom: Osojniku, bratom Reš in drugim, ki so s svojim revolucionarnim nasiljem povzročili na območju Ptujja mnoge žrtve in hudo okupatorjevo nasilje. Nekateri, kot Lepej in njegovi soborci, pa še vedno sanjajo, da bi spomenik zločincu Lacku vrnili v središče Ptujja. **D**